

ปัญหาการตราข้อบัญญัติท้องถิ่น ศึกษากรณีประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติ ตามพระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565¹

ทศวรรณ จันทร์แก้ว²

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 254 บัญญัติให้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีสิทธิเข้าชื่อกันเพื่อเสนอข้อบัญญัติหรือเพื่อลงคะแนนเสียงถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น ได้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติ³ แต่สิทธิในการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่นโดยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ตามพระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565 มีปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้กระบวนการเข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ในการตรากฎหมาย โดยการศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎีและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการตราข้อบัญญัติท้องถิ่น กรณีประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติ ตามพระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565 รวมถึงเพื่อวิเคราะห์ปัญหา และหาข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าว จากการศึกษาพบว่าการตราข้อบัญญัติท้องถิ่น กรณีประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติ ตามพระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565 ในปัจจุบันมีปัญหาเรื่องระยะเวลาที่ไม่ได้มีการกำหนดระยะเวลาในการเชิญชวน ว่าจะต้องดำเนินการรวบรวมลายมือชื่อของประชาชนผู้สนับสนุนให้ได้ภายในระยะเวลาเท่าใด ปัญหาเรื่องระยะเวลาในการติดประกาศรายชื่อผู้เข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติ ปัญหาเรื่องการไม่มีบทบัญญัติกำหนดผลของการไม่ดำเนินการแก้ไขคำร้องให้ถูกต้องครบถ้วนภายในระยะเวลาที่กำหนด และปัญหาการไม่มีบทบัญญัติให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิออกเสียงลงประชามติได้

การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการจัดการการปกครองของคนในท้องถิ่น มีอำนาจอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ตามความเหมาะสม อำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นจะต้องมีขอบเขต เพื่อประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ มีสิทธิตามกฎหมายที่จะปกครองตนเอง โดยแบ่งสิทธิออกเป็น 2 ประการ คือ สิทธิที่จะตราระเบียบ กฎหมาย หรือข้อบังคับต่าง ๆ และสิทธิที่จะกำหนดงบประมาณ เพื่อการบริหารตามอำนาจหน้าที่ มีองค์กรฝ่ายบริหาร และองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ เพื่อการบริหารและการปกครองตนเอง ประชาชนใน

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาการตราข้อบัญญัติท้องถิ่น ศึกษากรณีประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติ ตามพระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565 โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัจจวัฒน์ เรืองกาญจน์กุล และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปวีศร เลิศธรรมเทวี และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีดา โชติมานนท์

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนภูมิภาค) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 254

ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปกครองส่วนท้องถิ่น จากหลักการที่ว่าประชาชนในท้องถิ่นจะรู้ปัญหาของตนเอง ดีกว่าองค์กรของรัฐส่วนกลาง หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องมีคนในท้องถิ่นเข้ามา บริหารงาน เพื่อแก้ปัญหาของประชาชนในชุมชนได้อย่างถูกต้อง ส่งเสริมประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามามี ส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อพัฒนาการกระจายอำนาจตามวิถีของแนวทางระบอบประชาธิปไตย⁴

หัวใจของการปกครองท้องถิ่นประการหนึ่ง ที่มีความจำเป็นและสำคัญเป็นอย่างมากคือ การมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ใช่เพียงการกระจายอำนาจหน้าที่และบทบาท ความรับผิดชอบในการบริหารจัดการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง ในทางการเมืองและการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ประชาชนปกครองตนเอง และ มีส่วนร่วมในการกำหนดวิถีชีวิตและอนาคตของชุมชนร่วมกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งเป็น 5 ระดับ ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในระดับให้ข้อมูลข่าวสาร เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำ ที่สุด บทบาทของประชาชนมีน้อยมาก เพียงแต่รับทราบว่าเกิดอะไร ที่ไหน โดยภาครัฐเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องที่กระทบต่อประชาชนและแจ้งให้ประชาชนทราบ (2) การมีส่วนร่วมในระดับการรับฟังความคิดเห็น เป็นลักษณะของการให้ประชาชนเข้ามาให้ข้อมูล แสดงความรู้สึก และความคิดเห็นเพื่อประกอบการ ตัดสินใจ เช่น การสำรวจความคิดเห็น (3) การมีส่วนร่วมในระดับที่ให้ประชาชนเข้ามามีบทบาท โดยให้ ประชาชนมีส่วนร่วมในการทำงานตลอดกระบวนการมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นและประชาชนอย่างจริงจัง และมีการร่วมกันตัดสินใจ เช่น การตั้งคณะทำงานภาคประชาชน การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น (4) การมีส่วนร่วมในระดับสร้างความร่วมมือ ซึ่งองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นและประชาชนจะทำงานร่วมกันในกระบวนการการตัดสินใจ เช่น คณะกรรมการร่วมภาครัฐและ เอกชน และคณะที่ปรึกษาฝ่ายประชาชน (5) การมีส่วนร่วมในระดับเสริมอำนาจให้ประชาชน เป็นระดับที่ ให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจด้วยตนเอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องดำเนินการตามผลการตัดสินใจ ของประชาชน เช่น การลงประชามติ โดยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น ถือเป็นการมีส่วนร่วมของ ประชาชนอย่างหนึ่ง

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบ “เทศบาล” จะเรียกข้อบังคับท้องถิ่น หรือข้อบัญญัติท้องถิ่น ว่า “เทศบัญญัติ” เป็นกฎหมายที่ออกมาใช้บังคับราษฎรในท้องถิ่นรูปแบบเทศบาล เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของ เทศบาลเป็นไปตามภารกิจและหน้าที่ เทศบัญญัติมีสถานะทางกฎหมายเป็น “กฎ” จัดอยู่ในลำดับศักดิ์ หรือ ลำดับชั้นกฎหมายลำดับรอง ซึ่งตามหลักการกระทำทางปกครองต้องชอบด้วยกฎหมาย องค์กรเจ้าหน้าที่ฝ่าย ปกครองใช้อำนาจได้เฉพาะที่มีกฎหมายให้อำนาจ และต้องไม่ใช้อำนาจเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด การออก

⁴กองวิจัยตลาดแรงงาน กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน, รายงานผลการวิจัย เรื่อง บทบาทในการส่งเสริมการ มีงานทำสำหรับผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (2556), หน้า 5-7.

⁵เบญจมาศ ไกรนุกูล, “การเพิ่มบทบาทของภาคประชาชนในการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดิน สาธารณประโยชน์,” (การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2565), หน้า 20-22.

เทศบัญญัติจึงต้องอาศัยอำนาจตามกฎหมาย คือ กฎหมายระดับพระราชบัญญัติ ได้แก่ พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496⁶

ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้เรื่องที่จะเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่นต้องเป็นเรื่องที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยบุคคลที่สามารถเสนอร่างเทศบัญญัติได้ ได้แก่ (1) นายกเทศมนตรี (2) สมาชิกสภาเทศบาล โดยต้องมีสมาชิกสภาเทศบาลลงนามรับรองไม่น้อยกว่าสองคน แต่หากเป็นร่างเทศบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน สมาชิกสภาเทศบาลจะเสนอได้ต่อเมื่อมีคำรับรองของนายกเทศมนตรี และ (3)ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเทศบาลตามกฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น⁷ ประชาชนหรือราษฎรในแต่ละเทศบาล จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นของตน

ประเทศไทยก็เริ่มให้สิทธิเสรีภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนในเรื่องของการริเริ่มเสนอกฎหมายหรือการเข้าชื่อเสนอกฎหมายโดยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ต่อมาได้มีการจัดทำพระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ขึ้น เพื่อวางหลักเกณฑ์และวิธีการของการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น⁸ หลังจากนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ก็เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าชื่อกันเสนอร่างกฎหมายในระดับท้องถิ่น สิทธิในการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่นโดยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ที่ผ่านมามีพระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2542 พบปัญหาในส่วนของการกระบวนการให้ประชาชนเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่นหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิเข้าชื่อกันเพื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น หรือการไม่มีหน่วยงานของรัฐที่ให้ความช่วยเหลือในการจัดทำร่างข้อบัญญัติที่เสนอโดยประชาชนและเป็นผู้ดำเนินการจัดให้มีการเข้าชื่อในคำร้อง ซึ่งประชาชนทั่วไปไม่มีความรู้ความสามารถในการร่างข้อบัญญัติทั้งฉบับได้ จึงได้มีการยกเลิกพระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และประกาศใช้พระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565 ซึ่งพบว่ามีข้อดี เช่น มีการลดจำนวนผู้มีสิทธิเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่นลง มีการได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนหรือให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ประสงค์จะเข้าชื่อเสนอร่างข้อบัญญัติ โดยการให้ความช่วยเหลือใน

⁶อัญชลี จวงจันทร์, รายงานวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2567), หน้า 23-24.

⁷พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึง มาตรา 61 ทวิ

⁸โกทม อริยา, การเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น [Online], Available URL: https://www.parliament.go.th/ewtdadmin/ewtd/parliament_parcy/ewtd_news.php?nid=15998&filename=visit, 2567 (มีนาคม,23).

⁹สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “เอกสารประกอบการพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. อ.พ. 15/2564 สมัยประชุมสามัญประจำปีครั้งที่สอง,” กุมภาพันธ์ 2564.

การช่วยจัดทำร่างข้อบัญญัติ และดำเนินการเชิญชวนให้มีการร่วมเข้าชื่อ ซึ่งคล้ายคลึงกับกรณีการเข้าชื่อในการเสนอร่างพระราชบัญญัติ ซึ่งเป็นกลไกที่ช่วยลดภาระให้กับผู้ริเริ่ม แต่ก็ยังมีปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้กระบวนการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น หรือเทศบัญญัติไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ในการตรากฎหมาย โดยมีปัญหาทางกฎหมายที่สรุปได้ดังนี้

ประการแรก คือ ปัญหาเรื่องระยะเวลาในกระบวนการเข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติโดยประชาชน ตามพระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565 มีประเด็นที่จะพิจารณา 2 ประเด็น คือ ระยะเวลาในการเชิญชวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้ร่วมเข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติ และระยะเวลาในการการติดประกาศรายชื่อผู้เข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติ

(1) ปัญหาระยะเวลาในการเชิญชวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้เข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติ การเข้าชื่อเสนอร่างเทศบัญญัติโดยประชาชนเพื่อให้สภาเทศบาลพิจารณา ตามพระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565 กำหนดให้ผู้ริเริ่มจะต้องจัดทำร่างเทศบัญญัติ และเชิญชวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้ร่วมเข้าชื่อให้ครบจำนวนไม่น้อยกว่า 3,000 คน หรือไม่น้อยกว่าหนึ่งใน 20 ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลนั้นในครั้งที่ผ่านมา แล้วแต่จำนวนใดจะน้อยกว่า หรือขอให้เทศบาลจัดทำร่างเทศบัญญัติให้ หรือให้ช่วยดำเนินการให้มีการเชิญชวนให้ร่วมเข้าชื่อได้ โดยยื่นคำร้องต่อประธานสภาเทศบาล ซึ่งพระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565 มาตรา 7 วรรคสาม กำหนดให้ผู้มีสิทธิเข้าชื่อตามวรรคหนึ่งผู้ใดประสงค์จะดำเนินการเพื่อให้มีการเสนอร่างข้อบัญญัติท้องถิ่น เมื่อมีร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นแล้ว ให้มีสิทธิเชิญชวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้ร่วมเข้าชื่อให้ครบจำนวนตามวรรคสอง และมาตรา 9 กำหนดให้ผู้ที่มีสิทธิเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่นสามารถแจ้งความประสงค์เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นให้ หรือให้ช่วยดำเนินการให้มีการเชิญชวนให้ร่วมเข้าชื่อได้ โดยยื่นคำร้องต่อประธานสภาท้องถิ่นเพื่อให้ประธานสภาท้องถิ่นมอบหมายให้ปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการให้ตามความประสงค์ของผู้ร้อง วรรคสอง จำนวนของผู้เข้าชื่อยื่นคำร้อง หลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขในการยื่นคำร้อง วิธีการประกาศเชิญชวน และระยะเวลาดำเนินการของปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เป็นไปตามระเบียบที่ประธานสภาท้องถิ่นกำหนด โดยความเห็นชอบของสภาท้องถิ่น โดยทั้งสองมาตราเป็นการเชิญชวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้ร่วมเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น แต่ไม่ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องระยะเวลาในการเชิญชวนไว้ว่าจะต้องดำเนินการรวบรวมลายมือชื่อของประชาชนผู้สนับสนุนให้ได้ภายในระยะเวลาเท่าใด ซึ่งในกรณีการเชิญชวนเพื่อรวบรวมรายชื่อที่ดำเนินการโดยประชาชนผู้ริเริ่ม หรือที่ผู้มีสิทธิเข้าชื่อเสนอ เทศบัญญัติประสงค์จะให้เทศบาลดำเนินการให้มีการเชิญชวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งร่วมเข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติ หากมิได้กำหนดระยะเวลาในการรวบรวมรายชื่อไว้ให้ชัดเจน อาจเกิดปัญหาในทางปฏิบัติว่าขั้นตอนในการการเชิญชวนเพื่อรวบรวมรายชื่ออาจใช้ระยะเวลาในการดำเนินการอย่างยาวนาน จนประชาชนอาจหลงลืมไม่ให้ความสนใจ ส่งผลให้กระบวนการเสนอเทศบัญญัติของประชาชนล่าช้า หรือเทศบัญญัติในเรื่องดังกล่าวอาจล้าสมัยไม่ทันต่อเหตุการณ์ หรืออาจหมดความจำเป็นไปแล้ว และไม่สามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นของประชาชนได้

(2) ระยะเวลาในการติดประกาศรายชื่อผู้เข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติ ตามพระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565 เมื่อมีการเชิญชวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้ร่วมเข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติครบตามจำนวนที่กำหนดแล้ว ผู้มีสิทธิเข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติต้องยื่นคำร้องต่อประธานสภาเทศบาล โดยคำร้องต้องประกอบด้วย (1) เอกสารที่มีชื่อ ชื่อสกุล และเลขประจำตัวประชาชนของผู้เข้าชื่อทุกคน และข้อความว่า สมัคใจพร้อมลงลายมือชื่อ (หากเทศบาลมีระบบสารสนเทศในการตรวจสอบเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ การเข้าชื่อทำได้โดยไม่ต้องลงลายมือชื่อ) (2) ร่างเทศบัญญัติ ซึ่งต้องมีสาระสำคัญเป็นไปตามแบบในข้อบังคับการประชุมสภาท้องถิ่น (3) รายชื่อผู้แทนของผู้เข้าชื่อ ไม่เกิน 10 คน และ (4) คำรับรองของผู้แทนของผู้เข้าชื่อว่าผู้เข้าชื่อทุกคนเป็นผู้มีสิทธิเข้าชื่อ โดยมาตรา 11 วรรคแรก กำหนดไว้ว่า เมื่อประธานสภาท้องถิ่นรับคำร้องพิจารณาร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นตามมาตรา 8 แล้ว ให้ดำเนินการตรวจสอบคำร้องว่าความถูกต้องและครบถ้วนตามพระราชบัญญัตินี้หรือไม่ ให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน ถ้าประธานสภาท้องถิ่นเห็นว่าถูกต้องและครบถ้วนแล้ว ให้ประธานสภาท้องถิ่นดำเนินการเสนอร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นนั้น ต่อสภาท้องถิ่นตามข้อบังคับการประชุมท้องถิ่นโดยเร็ว พร้อมทั้งจัดให้มีการปิดประกาศร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นและรายชื่อผู้เข้าชื่อไว้ ณ ที่ทำการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น จะเห็นได้ว่ามาตรา 11 กำหนดไว้เพียงให้มีการปิดประกาศร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นและรายชื่อผู้เข้าชื่อไว้ ณ ที่ทำการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ไม่ได้กำหนดระยะเวลาในการปิดประกาศร่างเทศบัญญัติและรายชื่อผู้เข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติ เพื่อให้ประชาชนเข้าตรวจสอบ หรือคัดค้านรายชื่อดังกล่าวไว้ จึงอาจทำให้เกิดปัญหาในกรณีที่มีการร้องคัดค้านรายชื่อว่าตนไม่ได้เข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติ หรือลายมือชื่อที่ลงชื่อเป็นลายมือชื่อปลอม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นกรณีที่มีการเข้าชื่อไว้ตามจำนวนขั้นต่ำพอดี แล้วมีการร้องคัดค้านรายชื่อ หรือตรวจพบลายมือชื่อที่ลงชื่อเป็นลายมือชื่อปลอม อาจทำให้จำนวนผู้เข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติไม่ครบตามจำนวนที่กำหนด และเป็นปัญหาในทางปฏิบัติ

ประการที่สอง ปัญหากรณีไม่มีบทบัญญัติกำหนดผลของการไม่ดำเนินการแก้ไขคำร้องให้ถูกต้องครบถ้วนภายในระยะเวลาดังกล่าว เมื่อมีการเชิญชวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้ร่วมเข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติครบตามจำนวนที่กำหนดแล้ว ผู้มีสิทธิเข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติต้องยื่นคำร้องต่อประธานสภาเทศบาล ตามพระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565 มาตรา 11 วรรคแรก กำหนดไว้ว่า เมื่อประธานสภาท้องถิ่นรับคำร้องพิจารณาร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นตามมาตรา 8 แล้ว ให้ดำเนินการตรวจสอบคำร้องว่าความถูกต้องและครบถ้วนตามพระราชบัญญัตินี้หรือไม่ ให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน ในกรณีที่ประธานสภาท้องถิ่นเห็นว่าคำร้องที่ได้รับไว้ไม่ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วน มาตรา 11 วรรคสอง กำหนดให้คืนคำร้องให้ผู้ยื่นไปดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้องครบถ้วนภายในเวลาที่กำหนด แต่ไม่ได้ระบุไว้ว่าถ้าไม่ดำเนินการภายในเวลาที่กำหนด ผลจะเป็นเช่นไร และหากดำเนินการแล้วเสร็จหลังจากเวลาที่กำหนด จะยังสามารถส่งให้สภาเทศบาลพิจารณาต่อไปได้หรือไม่ หรือต้องดำเนินการอย่างไรต่อไป และจะขอขยายระยะเวลาได้หรือไม่ ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาในการพิจารณา และเกิดปัญหาในทางปฏิบัติได้

ประการที่สาม ปัญหาการไม่มีบทบัญญัติให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิออกเสียงลงประชามติได้ เนื่องจากการประชุมสภาเทศบาลเพื่อพิจารณาร่างเทศบัญญัติ ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วย ข้อบังคับการประชุมสภาท้องถิ่น พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ก็ได้กำหนดให้ต้องพิจารณาเป็น 3 วาระ คือต้องผ่านการพิจารณาทั้ง 3 วาระ วาระที่ 1 ขึ้นรับหลักการ วาระที่ 2 ขึ้นแปรญัตติ และวาระที่ 3 ขึ้นลงมติ ถึงแม้จะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการวิสามัญตามพระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565 มาตรา 13 จากผู้แทนของผู้เข้าชื่อจำนวน ไม่น้อยกว่าหนึ่งในสาม หรือการเปิดโอกาสให้ประชาชนซึ่งเป็น ผู้แทนของผู้เข้าชื่อร่วมประชุมสภาเทศบาล เพื่อชี้แจงหรือเสนอข้อเท็จจริงหรือความเห็นเกี่ยวกับร่าง ข้อบัญญัติที่เสนอได้ ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยข้อบังคับการประชุมสภาท้องถิ่น พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ข้อ 56 แต่ร่างเทศบัญญัติที่เสนอโดยประชาชน ที่ประชุมสภาเทศบาลอาจลงมติไม่รับ หลักการแห่งร่างเทศบัญญัตินั้นในวาระแรก หรือลงมติไม่ให้ตราเป็นเทศบัญญัติในวาระที่สาม หรืออาจทำ การแก้ไขเปลี่ยนแปลงเนื้อความแห่งร่างเทศบัญญัติ ในวาระที่ 2 ซึ่งอาจทำให้ตามความต้องการของ ประชาชนไม่บรรลุผล หรือไม่เป็นไปตามความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง โดยที่ประชาชนไม่ สามารถใช้สิทธิแสดงความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ได้ จึงควรให้สิทธิประชาชนได้มีส่วนร่วมใน กระบวนการสุดท้าย ผ่านการลงประชามติ

ประการที่สี่ ปัญหาเรื่องการไม่มีบทบัญญัติให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการชี้แจงหรือแสดงความเห็น เกี่ยวกับร่างข้อบัญญัติในการประชุมสภาท้องถิ่น พระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565 ได้กำหนดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประชุมสภาเทศบาล เพื่อพิจารณาร่างเทศบัญญัติ ไว้ในเรื่อง การตั้งกรรมการวิสามัญ แต่ไม่ได้กำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการชี้แจงหรือแสดง ความเห็นเกี่ยวกับร่างข้อบัญญัติในการประชุมสภาท้องถิ่น ไว้ในพระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติ ท้องถิ่น พ.ศ. 2565 เพียงแต่กำหนดไว้ในระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยข้อบังคับการประชุมสภา ท้องถิ่น พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ข้อ 56 เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นเรื่องที่สำคัญ การเปิด โอกาสให้ประชาชนผู้เข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติ หรือผู้แทน ได้ชี้แจง อธิบาย หรือตอบคำถามในข้อสงสัย ย่อมส่งผลให้การพิจารณาร่างเทศบัญญัติเป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนมากที่สุด ถึงแม้ในระเบียบ กระทรวงมหาดไทยว่าด้วยข้อบังคับการประชุมสภาท้องถิ่น พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ข้อ 56 จะได้ กำหนดไว้แล้ว แต่เพื่อเป็นการรับรองว่าประชาชนผู้เข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติ หรือผู้แทน จะมีสิทธิเข้าชี้แจง หรือเสนอข้อเท็จจริงหรือความเห็นเกี่ยวกับร่างข้อบัญญัติที่เสนอได้ เป็นการรับรองสิทธิขั้นต่ำในการ มีส่วนร่วมของประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการชี้แจง จึงควรบัญญัติให้ ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการชี้แจงหรือแสดงความเห็นเกี่ยวกับร่างข้อบัญญัติที่เสนอไป ไว้ใน พระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565

ดังนั้นแล้วเพื่อให้กระบวนการตราข้อบัญญัติท้องถิ่น กรณีประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าชื่อเสนอ เทศบัญญัติ ตามพระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565 เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์ ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในประเด็นปัญหาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเรื่องระยะเวลา

1.1 ปัญหาระยะเวลาในการเชิญชวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้เข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติที่ไม่ได้กำหนดระยะเวลาในการเชิญชวนไว้อย่างชัดเจน จะต้องดำเนินการรวบรวมลายมือชื่อของประชาชนผู้สนับสนุนให้ได้ภายในระยะเวลาเท่าใด จึงสมควรกำหนดระยะเวลาในการรวบรวมลายมือชื่อของผู้สนับสนุนไว้เป็นระยะเวลาที่ชัดเจนแน่นอน เช่น อาจกำหนดไว้ภายในระยะเวลาหนึ่งปี เช่นเดียวกับเข้าชื่อเสนอกฎหมายโดยประชาชนระดับประเทศ ตามพระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย พ.ศ. 2564 มาตรา 10 โดยการกำหนดเพิ่มเติมในพระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565 ว่า “ในกรณีที่ประธานสภาท้องถิ่นได้รับคำร้องและรวบรวมหลักฐานการร่วมเข้าชื่อเสนอร่างข้อบัญญัติท้องถิ่น ถ้าพ้นหนึ่งปีนับแต่วันที่รับคำร้องแล้ว ยังมีจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าชื่อเสนอร่างข้อบัญญัติท้องถิ่น ไม่ถึงสามพันคน หรือน้อยกว่าจำนวนที่กำหนดไว้ในมาตรา 7 วรรคสอง ให้ประธานสภาท้องถิ่นแจ้งผู้ยื่นคำร้องทราบ เพื่อดำเนินการให้มีผู้ร่วมเข้าชื่อให้ครบตามจำนวนดังกล่าวภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่รับแจ้ง ถ้าพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวแล้ว ยังได้ผู้เข้าชื่อไม่ครบจำนวน ให้แจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ยื่นคำร้องทราบ และยุติการดำเนินการต่อไป” เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนไม่นิ่งนอนใจว่าจะดำเนินการเข้าชื่อเมื่อใดก็ได้ ไม่ทำให้ร่างเทศบัญญัติค้างอยู่ที่สภาเทศบาล และเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนรวมในทางการเมืองมากยิ่งขึ้น

1.2 ปัญหาระยะเวลาในการติดประกาศรายชื่อผู้เข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติ พระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565 ไม่ได้กำหนดระยะเวลาในการติดประกาศร่างเทศบัญญัติและรายชื่อผู้เข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติ เพื่อให้ประชาชนเข้าตรวจดู หรือคัดค้านรายชื่อดังกล่าวไว้ จึงสมควรกำหนดระยะเวลาการติดประกาศรายชื่อผู้เข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติ และระยะเวลาการร้องคัดค้านรายชื่อไว้ให้ชัดเจน โดยการกำหนดเพิ่มเติมในพระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565 มาตรา 11 ว่า “เมื่อประธานสภาท้องถิ่นได้รับคำร้องตามมาตรา 8 แล้ว ให้ดำเนินการตรวจสอบคำร้องว่าถูกต้องและครบถ้วนตามพระราชบัญญัตินี้หรือไม่ ให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวัน ถ้าประธานสภาท้องถิ่นเห็นว่าถูกต้องและครบถ้วนแล้ว ให้ประธานสภาท้องถิ่นดำเนินการเสนอร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นนั้น ต่อสภาท้องถิ่นตามข้อบังคับการประชุมสภาท้องถิ่นโดยเร็ว พร้อมทั้งจัดให้มีการติดประกาศร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นและรายชื่อผู้เข้าชื่อดังกล่าวไว้ ณ ที่ทำการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น เป็นเวลาไม่น้อยกว่าสามสิบวัน” เพื่อให้ประชาชนได้เข้าตรวจดู หากพบว่าตนไม่ได้เข้าชื่อเสนอ เทศบัญญัติ แต่ปรากฏชื่อตน หรือพบลายมือชื่อที่ปลอม จะได้ดำเนินการคัดค้าน แก้ไขภายในกำหนดระยะเวลา ซึ่งระยะเวลาที่จะกำหนดอาจแตกต่างกันตามความเหมาะสม ขึ้นอยู่กับประเภทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ขนาดพื้นที่ จำนวนประชากร ความสะดวกในการเดินทางของประชากรในพื้นที่ หรือระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบระยะเวลาที่ชัดเจน แน่นอน ว่าสามารถเข้าตรวจดูรายชื่อ หรือดำเนินการคัดค้านรายชื่อ ได้ภายในระยะเวลาใด

2. ปัญหากรณีไม่มีบทบัญญัติกำหนดผลของการไม่ดำเนินการแก้ไขคำร้องให้ถูกต้องครบถ้วน ภายในระยะเวลาที่กำหนด สมควรกำหนดผลของการไม่ดำเนินการแก้ไขคำร้องให้ถูกต้องครบถ้วนภายใน ระยะเวลาที่กำหนดให้ชัดเจน เช่นเดียวกับเข้าชื่อเสนอกฎหมายโดยประชาชนระดับประเทศ ตาม พระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย พ.ศ. 2564 โดยการกำหนดเพิ่มเติมในพระราชบัญญัติการเข้าชื่อ เสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565 ว่า “เมื่อประธานสภาท้องถิ่นได้รับคำร้องเสนอร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นแล้ว เห็นว่าคำร้องที่รับไว้ไม่ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วน ให้คืนคำร้องโดยการแจ้งเป็นหนังสือไปยังผู้ยื่นคำร้อง เพื่อ ดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้องครบถ้วนภายในเวลาที่กำหนด แต่ถ้าผู้ยื่นคำร้อง มิได้ดำเนินการให้ถูกต้อง ครบถ้วนภายในเวลาที่กำหนด ให้ประธานสภาท้องถิ่นยุติการดำเนินการและส่งเรื่องคืนผู้ยื่นคำร้อง” เพื่อให้ กฎหมายมีความชัดเจน ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าใจได้ ไม่จำเป็นต้องให้มีการตีความ ลดปัญหาในการ พิจารณา และปัญหาในทางปฏิบัติต่อไป

3. ปัญหาเรื่องการไม่มีบทบัญญัติให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิออกเสียงลงประชามติ ในการพิจารณา ร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นที่ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นผู้เสนอได้ เมื่อการเข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติ เป็นการ เริ่มต้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนแล้ว จึงควรให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจในขั้นสุดท้าย โดยในกรณีที่ มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงเนื้อความแห่งร่าง เทศบัญญัติ ก็ควรให้ประชาชนได้มีการออกเสียงลงประชามติ ก่อนการประกาศใช้ หรือในกรณีที่สภาไม่เห็นชอบกับร่างเทศบัญญัติ โดยมติไม่รับหลักการแห่งร่าง เทศบัญญัตินั้นในวาระแรก หรือลงมติไม่ให้ตราเป็นเทศบัญญัติในวาระที่สาม ก็ควรให้ประชาชนได้ออก เสียงลงประชามติว่าเห็นด้วยกับกรณิดังกล่าวหรือไม่ จึงสมควรกำหนดให้พระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอ ข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565 กำหนดให้มีการจัดให้มีการออกเสียงลงประชามติ ในร่างข้อบัญญัติท้องถิ่น ที่ริเริ่มโดยประชาชน เมื่อผลของการออกเสียงลงประชามติเป็นเช่นไร ก็ให้ดำเนินการไปตามมติของ ประชาชน

4. ปัญหาเรื่องการไม่มีบทบัญญัติให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการชี้แจงหรือแสดงความเห็นเกี่ยวกับ ร่างข้อบัญญัติในการประชุมสภาท้องถิ่น ถึงแม้จะกำหนดให้มีการแต่งตั้งประชาชนเป็นกรรมการวิสามัญ เพื่อร่วมพิจารณาร่างข้อบัญญัติท้องถิ่น หรือกำหนดให้ตัวแทนประชาชนผู้เสนอร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นมีสิทธิ ชี้แจงหรือเสนอข้อเท็จจริงหรือความเห็นเกี่ยวกับร่างข้อบัญญัติที่เสนอได้ ไว้ในระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยข้อบังคับการประชุมสภาท้องถิ่น พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ข้อ 56 แต่เรื่องการมีส่วนร่วมของ ประชาชน เป็นเรื่องที่สำคัญ การเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้เข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติ หรือผู้แทน ได้ชี้แจง อธิบาย หรือตอบคำถามในข้อสงสัย ย่อมส่งผลให้การพิจารณาร่างเทศบัญญัติเป็นไปตามเจตนารมณ์ของ ประชาชนมากที่สุด เพื่อเป็นการรับรองว่าประชาชนผู้เข้าชื่อเสนอเทศบัญญัติ หรือผู้แทน จะมีสิทธิเข้าชี้แจง หรือเสนอข้อเท็จจริงหรือความเห็นเกี่ยวกับร่างข้อบัญญัติที่เสนอได้ เป็นการรับรองสิทธิขั้นต่ำในการมี ส่วนร่วมของประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการชี้แจง จึงสมควรบัญญัติให้ ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการชี้แจงหรือแสดงความเห็นเกี่ยวกับร่างข้อบัญญัติที่เสนอไป ไว้ใน พระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565 โดยการกำหนดเพิ่มเติม ว่า “ให้ประธานสภา

ท้องถิ่นแจ้งผู้แทนของผู้เข้าชื่อเสนอร่างข้อบัญญัติไม่เกินสามคนเข้าร่วมประชุมสภาท้องถิ่น เพื่ออภิปรายชี้แจง หรือแถลงเกี่ยวกับร่างข้อบัญญัติที่นั้นทุกครั้ง”

ผู้ศึกษาเห็นว่า หากมีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565 ในประเด็นข้างต้น จะทำให้การเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่นโดยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามกฎหมายจะเป็นไปตามความต้องการต่อประชาชนและท้องถิ่นอย่างแท้จริง เกิดประโยชน์ต่อทุกภาคส่วน มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น และเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่ต้องการสร้างการมีส่วนร่วม ของประชาชนในทุกระดับให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

กองวิจัยตลาดแรงงาน กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน. รายงานผลการวิจัย เรื่อง บทบาทในการ

ส่งเสริมการมีงานทำสำหรับผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น., 2556.

โคทม อาริยา. การเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น [Online]. Available URL: https://www.parliament.go.th/ewtdadmin/ewtd/parliament_parcy/ewtd_news.php?nid=15998&filename=visit, 2567 (มีนาคม, 16).

เบญจมาศ ไกรนุกูล. “การเพิ่มบทบาทของภาคประชาชนในการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ในที่ดิน สาธารณประโยชน์.” การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2565.

อัญชลี จวงจันทร์. รายงานวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร., 2567.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. “เอกสารประกอบการพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. อ.พ. 15/2564 สมัยประชุมสามัญประจำปีครั้งที่สอง.” กุมภาพันธ์ 2564.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

พระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2565

พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2562

ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยข้อบังคับการประชุมสภาท้องถิ่น พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม